

## SOUHRN A UKÁZKY Z ENCYKLIKY FRATELLI TUTTI



**Obsah nové sociální encykliky papeže Františka – zveřejněné 4.10.2020 – se dá stěží shrnout bez určité selekce. Proto zde přinášíme jen několik ucelených argumentací či výroků, jež mohou navnadit k její četbě, která zabere dvě či tři odpoledne.**

„Bez nároku podat vyčerpávající analýzu reality, kterou prožíváme, navrhuji věnovat pozornost několika tendencím nynějšího světa,“ (č.9) začíná papež **první kapitole** *Temné mraky nad uzavřeným světem*. Takovou tendencí je například vytrácející se vnímání smyslu dějin. „Objevuje se kulturní pronikání jakéhosi dekonstrukcionismu, v němž si lidská svoboda činí nárok budovat všechno od nuly“ (č.13). Nížeji pak vysvětluje: „Účinný způsob rozkladu dějinného vnímání, kritického myšlení, snahy o spravedlnost a integraci spočívá ve vyprazdňování nebo překrucování smyslu velkých slov. Co dnes znamenají výrazy jako demokracie, svoboda, spravedlnost, jednota? – ptá se Svatý otec a hned odpovídá: „Byly zmanipulovány a deformovány, aby se staly nástrojem nadvlády jako bezobsažná hesla, která mohou ospravedlnit jakýkoli skutek“ (č.14).

V jednom z nemnoha míst, kde zmiňuje pandemii, papež říká: „Je-li všechno propojeno, stěží se lze domnívat, že tato světová katastrofa [pandemie] nemá vztah k našemu přístupu k realitě, kterým si nárokuje, že jsme absolutními pány svého života a všeho co existuje. Nechci říci, že jde o nějaký Boží trest. Nepostačující je také tvrzení, že škody zasazené přírodě účtují s naší zvlí. Samotná realita sténá a vzpouzí se“ (č.34).

Na jiném místě věnujícím se komunikaci poznamenává: „Digitální komunikace nedokáže stavět mosty, není s to sjednotit lidstvo“ (č.43) – a hned navazuje: „Právě v obraně svojí konzumistické a výhodné izolace chtějí být lidé ve spojení tímto konstantním a obsesivním způsobem. To podporuje rojení se neobvyklých forem agresivity, inzultací, znevažování, urážek a verbálních šlehů vedoucích až ke zdeptání druhého, a to s bezuzdností, která by v tělesném kontaktu nemohla existovat, protože bychom se všichni navzájem zničili. Sociální agresivita se v mobilech a počítačích šíří způsobem, který nemá obdoby“ (č.44). „Ideologiím tak bylo umožněno zbavit se jakéhokoli studu. Co ještě před několika lety nemohl nikdo říci, aniž by riskoval, že ztratí úctu ostatního světa, mohou dnes tím nejsyrovějším způsobem beztrestně říkat i někteří politici“ (č.45).

V souvislosti se světem digitální komunikace pak papež dodává: „Svoboda se stává iluzí, která je nám prodávána a zaměňována za svobodu surfovat po sítích. Problém je, že bratrství, ať místní či univerzální mohou navazovat pouze svobodní duchové ochotní setkat se reálně“ (č.50).

V **druhé kapitole** - *Cizinec na cestě* - vykládá papež podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,25-37), jenž se ujal cizího člověka, ležícího u cesty, zbitého a okradeného lupiči. Ke známému a často komentovanému podobenství mimo jiné poznamenává: „Lupiči mají často tajné spojence v těch, co jdou kolem a odvracejí pohled. Tím se uzavírá kruh těch, kdo užívají a oklamávají společnost, aby ji obrali, a těch, kdo si myslí, že zachovávají její ryzí kritičnost, ale zároveň z onoho systému a jeho zdrojů těží. Tristní přetvářka existuje tam, kde se beztrestnost deliktu,

využívání institucí k osobním či korporativním zájmům a další nešvary, jež nedokážeme eliminovat, spojují v neustálé diskvalifikaci všeho, v nepřetržitém podezřívání a šíření nedůvěry a nejasností. Šalbě, že „všechno jde špatně“, odpovídá „nikdo to nedokáže napravit“ a „co zmožu já“. Tak se živí nechuf a beznaděj, což nepovzbuzuje ducha solidarity a štědrosti. Uvržením lidu do malomyslnosti dochází k uzavření dokonale bludného kruhu: tak působí neviditelná diktatura skrytých zájmů, jež se zmocnily zdrojů a schopnosti mít názor a myslet“ (č.75)

Věřoučnou podstatu lásky k bližnímu čili praktikovaného bratrství vysvětluje papež v **třetí kapitole** - *Ohlašovat a vytvářet otevřený svět* - s odkazem ke sv. Tomáši Akvinskému: „Z hloubi každého srdce vytváří láska pouta a šíří svoji existenci, když dává člověku vyjít ze sebe sama k druhému (srov. *Scriptum super libros Sententiarium*, III, Dist. 27, q.1, a.1, ad 4)“ a Karola Wojtyly: „Jsme učiněni z lásky a v každém z nás je »jakási zákonitost „extáze“: vyjít ze sebe a shledat v druhých víc existence« (Karol Wojtyla, *Láska a odpovědnost*)“ (č.88).

„Zkušenost lásky umožňuje Bůh svojí milostí, a sv. Tomáš Akvinský ji vysvětluje jako pohyb, který věnuje pozornost druhému, »jehož považuje za jedno se sebou samým« (*Summa Theologiae*, II-II, q. 27, art. 2, resp.). Citová pozornost, věnovaná druhému, strhává k nezištnému úsilí o jeho dobro. Všechno plyne z úcty a vážnosti, jež stojí za slovem „láska (*caritas*)“. Milované je mi drahé, tzn. považované za hodnotu (srov. *ST*, I-II, q. 26, a.3, resp.) A »z lásky, která druhého činí drahým, plyne, že je obdarováván zdarma« (*ST*, I-II, q.110, a.1, resp)“ (č. 94).

Sociálním přátelstvím nazývá papež formu lásky v rámci čtvrti, města a národa. „Ryzost tohoto sociálního přátelství v určité společnosti je podmínkou umožňující vpravdě univerzální otevřenost. Není to falešný univerzalismus toho, kdo potřebuje neustále cestovat, protože nesnáší a nemá rád svůj lid. Kdo hledí na svůj lid s opovržením, dělí vlastní společnost na kategorie první a druhé třídy a lidi na ty, kteří mají více či méně důstojnosti a práv. Takovým způsobem popírá, že je místo pro všechny“ (č. 99). „Nenavrhuji ani autoritářský a abstraktní univerzalismus, který je někým diktován či plánován a prezentován jako údajný ideál za účelem homogenizace, ovládnutí a drancování“ (č.100).

„Individualismus nás nečiní svobodnějšími, rovnějšími a bratrštějšími“ (č. 105). „Právo některých na svobodu podnikání nebo trh nesmí stát nad právem národů a důstojností chudých; ani nad respektem k životnímu prostředí. (č. 122).

Ve **čtvrté kapitole** nazvané *Otevřít srdce celému světu* papež vysvětluje: „Pokud tvrzení, že jsme jakožto lidské bytosti všichni bratři a sestry, není pouhou abstrakcí, ale ztělesní se a konkretizuje, pak se ocitneme před řadou vyzvání, které nutí k přijetí nových perspektiv a tvorbě nových odpovědí.“

„Spravedlnost vyžaduje uznání a respektování nejenom individuálních práv, nýbrž také těch sociálních a národních“ (č. 126).

„Stát, který se rozvíjí na základě svojí původní kultury, je pokladem pro celé lidstvo“ (č. 137).

„Jako neexistuje dialog s druhým bez osobní identity, tak neexistuje jiná otevřenost mezi národy než na základě lásky k vlastní zemi, lidu a kultuře“ (č. 143).

„Vyskytuje se falešná otevřenost univerzalitě, plynoucí z prázdnoty a povrchnosti toho, kdo není schopen až do dna poznat svoji vlast anebo v sobě nosí nevyřešený despekt vůči vlastnímu lidu“ (č. 145).

**Pátá kapitola** nese přímo ve svém názvu požadavek, totiž *Lepší způsob politiky*. Papež uvádí jako překážky bratrství populismus a liberalismus, a vysvětluje je.

„Výraz *populismus* či *populista* v posledních letech okupoval sdělovací prostředky i obecný slovník. Ztrácí tak hodnotu, kterou by mohl mít, a stává se jednou z polarit rozdělené společnosti. Došlo to až tam, že si osobuje klasifikovat všechny lidi, skupiny, společnosti a vlády podle toho, zda jsou populistické či nikoli. Není dnes možné, aby se někdo vyjádřil k jakémukoli tématu, aniž by byl přiřazen k jednomu z těchto dvou pólů. Bud' proto, aby byl nespravedlivě diskreditován anebo přehnaně vyvyšován“ (č. 156). Nárok činit z termínu populismus výkladový klíč sociální reality obsahuje další slabý bod: ignoruje legitimitu pojmu lid. Pokus nechat ze slovníku zmizet tuto kategorii by mohl vést k eliminaci samotného pojmu „demokracie“ čili „vlády lidu“. [...] Pokud by výrazy »lid« a »lidový« – spolu se solidní kritikou demagogie – nebyly akceptovány, zmizel by základní aspekt sociální reality“ (č. 157).

„Kategorie lid, k níž patří kladné hodnocení komunitních a kulturních svazků, je obvykle odmítána individualistickými *liberálními* vizemi, které považují společnost za pouhou sumu koexistujících zájmů. Mluví o respektu vůči svobodám, ale bez zakořenění ve společné naraci. V některých kontextech jsou často obviňováni z populismu ti, kdo ve společnosti hájí práva slabších. Podle takovýchto vizí je kategorie lidu mýtizace něčeho, co reálně neexistuje. Tím se zde vytváří polarizace, která není nutná, protože ani lid, ani bližní nejsou kategorie čistě mýtické a romantické, tedy takové, které by vylučovaly či znevažovaly sociální organizaci, vědu a instituce občanské společnosti. (Něco podobného lze říci také o biblické kategorii Božího království – pozn. pod čarou č. 138)“ (č. 163). „Láska (*caritas*) sjednocuje obě dimenze – mýtickou i institucionální – poněvadž v sobě zahrnuje účinnou cestu proměny dějin, která chce vtělit všechno: instituce, právo, techniku, zkušenost, profesionalitu, vědeckou analýzu, administrativu a atd.“ (č. 164).

„Trh samotný nic neřeší, ačkoli je nám toto dogma neoliberální víry někdy předestíráno. Je to chudá, jednotvárná myšlenka, která nabízí stále stejný recept na jakýkoli problém. [...] Finanční spekulace svým snadným výdělkem, který je jejich základním účelem, stále zabíjejí...“ (č. 168).

„Když je řeč o možnosti určité formy právně regulované světové politické autority, netřeba nutně myslet na nějakou osobní autoritu (srov. Benedikt XVI., *Caritas in veritate*, 67)“ (č. 172).

„Lid a osoba (člověk) jsou souvztažné termíny. Dnes jsou však lidé (osoby) redukovány na individua, snadno ovladatelná mocnostmi, jejichž záměry jsou nedovolené“ (č. 182).

„Láska (*caritas*) potřebuje světlo pravdy, které hledáme, a »toto světlo je zároveň světlem rozumu i víry« (*Caritas in veritate*, 3), bez relativismů“ (č. 185).

Opět s využitím distinkce sv. Tomáše Akvinského pak papež říká: „Je takzvaná láska (*amor*) spontánní (*elicitio*), označující skutky, které vycházejí přímo z ctnosti lásky (*caritas*) a směřují k lidem a k národům. Potom je láska (*amor*) připravená

(*imperato*), což jsou skutky lásky (*caritas*), směřující k vytváření zdravějších institucí, spravedlivějších příkazů, solidárnějších struktur“ (č. 187).

**Šestá kapitola** - *Dialog a přátelství ve společnosti* - je věnována všední mezilidské komunikaci: „Čím by byl svět bez trpělivého dialogu tolika velkodušných lidí, uchovávajících jednotu rodin a komunit. Stálý a otevřený dialog není obsahem zpravodajství jako střety a konflikty, a přece diskrétně pomáhá světu žít lépe, a to mnohem více než si můžeme uvědomovat“ (č. 198).

„Dialog je často zaměňován za něco velice odlišného, totiž za horečnatou výměnu názorů na sociálních sítích, velmi často orientovanou mediální, ne vždy spolehlivou informací. Jsou to jen monology, vedené paralelně a vynucující si někdy pozornost druhých zvýšenými tóny a útočností...“ (č.200).

„Halasné šíření faktů a odkazů v *médiích* ve skutečnosti často znemožňuje dialog, protože každému dává možnost pod záminkou omylů těch druhých, ponechat si svoje vlastní ideje, zájmy a volby netknuté a neodstíněné. Převažuje sklon okamžitě diskreditovat druhého, přidávat mu znevažující přídomek namísto otevřeného a uctivého dialogu, ve kterém se hledá nějaká přesažná syntéza. Nejhorší je, že se tento slovník, obvyklý pro mediální kontext politické kampaně, zobecnil natolik, že je každodenně používán všemi. Debata je často manipulována určitými zájmy, jež mají větší moc a snaží se nepoctivě umlčovat veřejné mínění k vlastnímu prospěchu. [...]“ (č. 201).

„Nedostatek dialogu způsobuje, že se v jednotlivých sektorech nikdo nestará o společné dobro, nýbrž o získání výhod, které propůjčuje moc, anebo – v nejlepším případě - vnucuje svůj způsob myšlení. Rozmluvy se tak redukuje na pouhá vyjednávání, aby se každý mohl zmocnit všeho a největších možných výhod beze snahy o společné hledání, které generuje obecné dobro. Hrdinové budoucnosti budou ti, kdo dokáží zlomit tuto chorobnou logiku a rozhodnou se s úctou hájit slovo prosycené pravdou, jež překračuje osobní zájmy. Dej Bůh, ať vzejdou takoví hrdinové v srdci naší společnosti“ (č. 202).

„Je zapotřebí cvičit se v demaskování různých druhů manipulace, deformace a zatajování pravdy ve veřejném i soukromém sektoru. „Pravdou“ nazýváme nejenom žurnalistickou komunikaci faktů. Je to především hledání solidnějších základů našich rozhodnutí a zákonů. Znamená to také akceptovat, že lidský rozum může překračovat momentální prospěch a chápat některé neměnné pravdy, které byly pravdou před námi a budou vždycky. Bádáním o lidské přirozenosti objevuje rozum hodnoty, které jsou univerzální, protože jsou odvozeny z ní“ (č. 208).

„Není lhostejný a bezohledný individualismus, do něhož jsme upadli, také výsledkem lhostejnosti hledat vznešenější hodnoty, které přesahují momentální potřeby? S relativismem se pojí riziko, že mocný nebo nadanější dokáže vnucovat domnělou pravdu. [...]“ (č.209).

Poměrně velkou a nepochybně zásadní část nové encykliky věnoval papež vztahu mezi konsenzem a pravdou, a „hodnotám, které transcendují naše kontexty a nejsou nikdy dohodnutelné“ (č. 211).

„Zůstává-li pro dobrý chod společnosti vždycky něco, na čem se lze domluvit, není to snad proto, že je za tím nějaká nepomíjivá pravda, kterou rozum může poznat?“

V samotné skutečnosti lidského bytí a společnosti, v jejich vnitřní povaze je řada základních struktur, které jsou oporou jejich rozvoje a přežití. Odtud se odvozují určité požadavky, které lze objevit v dialogu, třebaže nejsou v úzkém smyslu vytvořeny konsenzem“ (č. 212).

„Podmětem kultury setkání je lid, nikoli sektor společnosti, který se profesně a mediálně snaží udržovat zbytek v pokoji. [...]“ (č. 216).

„Vyzbrojme svoje děti zbraněmi dialogu! Učme je dobře zápolit o setkání!“ (č. 217).

**Sedmá kapitola** přibližuje *Cesty obnoveného setkání*, ke kterému je třeba vyjít od pravdy. „Mírové smluvy na papíře nikdy nestačí. Je třeba jít dál a zahrnout požadavek pravdy o začátcích nynější krize. Lid má právo dovědět se, k čemu došlo“ – cituje papež z předloňského poselství Biskupské konference Demokratické republiky Kongo. (č. 226).

„Nejde o to nabízet odpuštění zřeknutím se vlastních práv před zkorumpovaným mocipánem, zločincem nebo někým, kdo snižuje naši důstojnost. Jsme povoláni mít rádi všechny, bez výjimky, avšak mít rád utiskovatele neznamená dovolit, aby jím byl i nadále“ (č. 241).

**Osmá kapitola** je nazvána *Náboženství ve službě bratrství v našem světě*. Papež zdůrazňuje, že náboženská vyznání mohou kráčet spolu. „Východiskem musí být pohled k Bohu. »Bůh se však nedívá očima, Bůh se dívá srdcem. A Boží láska je tatáž ke každému člověku, ať už je jakéhokoli náboženského vyznání. A je-li ateista, láska zůstává tatáž. Až nadejde poslední den, a na zemi bude dostatek světla, aby bylo možno vidět, jak se věci mají, budeme žasnout nemálo!« (Z filmu *Uomo di parola* od Wima Wenderse z roku 2018.)“ (č. 281).

Zdroj: Vatican News